

# ΜΗΧΑΛΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΠΑΗΡΩΤΕΑ ΜΟΝΟΝ : 'Εν 'Αθήναις καὶ ταῖς ἐπαρχ. φρ. 20. — 'Εν τῷ ἐξωτ. φρ. 30

ΑΓΓΕΛΙΑΙ : ἀπὸς ἡ δὲ, λ. 40, τρεῖς ἕως ἑξάκις λ. 20, κατὰ μῆνα λ. 13, ἔτος ἡ ἑξαμηνίαν λ. 10.

— ΓΡΑΦΕΙΟΝ, ὁδὸς Μουσῶν, Ἀριθ. 6, ἀπέναντι τῆς οἰκίας Φιλήμονος παρὰ τὴν πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος. —

B. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ ΔΙΕΦΘΥΝΤΗΣ

## Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ

Ἡ χθεσινὴ πανήγυρις ἐν τῇ χρυσῇ καὶ ἀρχαιοτάτῃ ἀκτινοβολούσῃ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ ἂν δὲν ἦτο ἐκ τῶν προτέρων προωρισμένη ν' ἀφίστη ἔχνη τῆς διαβάσεώς της, ἐκ τῶν ὑστέρων ὅμως βαθεῖαν ἐχάραξεν αὐτὰς εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἡμέρας. Ὅτε ἐξήλθομεν τῆς πανηγύρεως ὅχι συγκεκινημένοι—διότι ἡ συγκίνησις ἐμφαίνει ἀδυναμίαν—ἀλλ' ἐνθουσιασμένοι καὶ καλλίτεροι ἅψ' ὅ,τι εἰσῆλθομεν, ἠρωτήθημεν ὑπὸ τινος ἂν θὰ τυπωθῇ ὁ λόγος τοῦ Γενναδίου. — Ἐτυπώθη, τῷ ἀπνητήσαμεν. — Ποῦ; — Εἰς τὰς καρδίας τοῦ ἀκροατηρίου τοῦ. Καὶ ὅτε ἤρχισε συζήτησις μετὰ φίλων περὶ τῶν ἀρετῶν τοῦ λόγου, ἐν συμπεπυκνωμένῳ ἀξιώματι, ἅψ' ὅλων τῶν αἰσθητηρίων ἡμῶν πηγάζοντι, ἀπεφάνθημεν : ὅτι τοιοῦτοι λόγοι δημιουργοῦν Ἑλλάδα, κατασκευάζουν ἔθνη· εἴμεθα περισσότεροι μετὰ τὴν πανήγυριν αὐτὴν ἅψ' ὅ,τι εἴμεθα πρὶν. Καὶ συμπληρῶν τὴν ιδέαν μας εἰς εἶπεν : ὁ λόγος τοῦ Γενναδίου ἀξίζει ἐκατὸν χιλιάδας ἄνδρας!

Οἱ ψυχροὶ, οἱ διεφθαρμένοι, οἱ εὐρωπαϊσθέντες, οἱ μὴ ἑλληνες, θὰ μειδιάσῃτε ἐφ' οἷς γράφομεν· ἀλλ' ἡ ἱστορία ὅλη ἡ ἑλληνική, ἀρχαία, μέση καὶ νεωτέρα, θὰ δικαιώσῃ ἡμᾶς, διότι τὰ πλεῖστα ἑλληνικὰ μεγαλουργήματα δι' αὐτῆς τῆς δυνάμεως, ἣτις καλεῖται ἐνθουσιασμός—καὶ ἔχει κυρίως τὴν δύναμιν τοῦ πολλαπλασιάζειν—ἐξετελέσθησαν. Διὰ τοῦτο ὁ ποιητικώτερος ὅλων τῶν Ἑλλήνων πολιτευομένων ἀπὸ καταβολῆς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος—ὁ Ἐπαμεινώνδας Δελφωγῆς—ὅτε κατὰ τὸ 1876 ἐπρόκειτο νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὴν κληρωτὶδὰ ἀνατολικὰς χώραις καὶ νὰ γίνῃ ἀναδασμός μετὰ τῶν ἀνατολικῶν φυλῶν, δὲν εἶπεν ὅτι μᾶς λείπει στρατός ἢ στόλος, πληθυσμός ἢ γούνατα, στρατηγὸς ἢ ναύαρχος, ἀλλ' ἐν, ἐν καὶ μόνον : **Ἐνθουσιασμός.**

Καὶ εἴχομεν τόνον, τόνον καιρὸν νὰ ἐνθουσιασθῶμεν. Αἱ μετριότητες μᾶς ἀπεξήραναν, τὸν συμφέρον μᾶς ἐδηλητήριασεν, ὁ φραγγισμός μᾶς διέφθαιρε, καὶ ἡ πολιτικὴ μᾶς κατέστησεν αὐτόχρημα ψοφίμια. Μίαν δὲν εἴχομεν ὑπεροχὴν δυναμένη νὰ μᾶς ἐξεγείρῃ. Καὶ οὕτως ἀπεξήραμένοι, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν δηλητηρίων, διεφθαρμένοι, ὀδωδότες, ἐροφῶμεν τὸν ναργιλὲν τῆς ἀδιαφορίας ἢ ἐτρέχομεν ὡς σκύλοι

πρὸς ἄγραν ὅχι τοῦ ἐπιουσίου—διότι τοῦτο εἶναι δικαίον—οὔτε τοῦ περιπλέον, τῆς ἀπολαύσεως—διότι καὶ τοῦτο εἶναι δικαίον—ἀλλὰ τῆς ἀρπαγῆς, τοῦ σφατερισμοῦ, τῆς ἀπάτης. Οὐδεμία φωνὴ μᾶς συνεκίνησε, οὐδὲν αἶσθημα ἔνυττε τὴν ἀναίσθησίαν μας, μίαν σταγόνα αἵματος ἢ ὀξυτέρα βελόνη δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξαγάγῃ, ὁ τόπος ἐξέπεσε, πᾶσα φωνὴ φρονήματος βοᾷ εἰς ἔρημον, πᾶσα δὲ βωμολοχία καὶ πᾶν ἄχρειον μεθ' ἡδονῆς ἀκούεται, δὲν ἔχομεν πλέον γυναῖκας, τὰ τέκνα ἡμῶν εἶνε γέροντες, αἱ λευκαὶ τρίχες ἐμιάνθησαν, καὶ αὐξήσαντες κατὰ οὐδὲν ἐπαρχίας ἡλαττώθημεν κατὰ μίαν Ἑλλάδα, διότι φεῦ! δὲν εἴμεθα πλέον Ἑλλᾶς!

Μόλις, μόλις ἠθιάνθημεν ἐλαφρόν τινα σπασμὸν ἐπὶ τῇ ἀφίξει τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας, ἀλλὰ καὶ τοῦτο μετὰ ξὺ ὀλίγων, ἔπρεπε δὲ νὰ ἴδωμεν ἀναγεγραμμένα· ἐν μιᾷ ἐφημερίδι τὰς αὐθαδεῖς τοῦ κύρ Βούλκοβιτς χωρὶς νὰ τὰ συνοδεύσῃ διὰ μιᾶς ἀνδρικῆς ἐπικρίσεως. Τὰ πλατέα νῶτα τοῦ ἡγεμόνος ἐνεποίησαν εἰς τοὺς πολλοὺς ἐντύπωσιν, καὶ τὰ χονδρομούστακα ἐνὸς ἀκολούθου εἴλαινον κατόπιν τῶν ὅλων τὴν πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος, συνοδευόμενα ἐν συγκινήσει ὑπὸ τοῦ ἱππύτου τοῦ τρικουπικοῦ τάγματος κ. Σαρόγλου. Ἀλλ' ὅπωςδὴποτε ὁ σπασμός ἔλαβε χώραν, διότι ὀφθαλμοφανῶς εἶδομεν τὸν ἡγεμόνα τῆς χώρας ἐκείνης, τῆς ἐποφθαλμιώσεως νὰ λύσῃ τὴν συνέχειαν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν ταῖς ἀγιοτέραις τῶν παραδόσεων καὶ τοῖς ἑλληνικωτέροις τῶν κατὰ ξηρὰν σταθμῶν αὐτοῦ. Καί, τὸν εἶδομεν συνεποχούμενον μετὰ τὸν βασιλέα, ἀλλὰ δὲν εἶδομεν συγχρόνως ἂν ἐβλεπεν αὐτὸς μίαν ἀόρατον χεῖρα ἐκτεινομένην ἵνα κλέψῃ ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ διαδήματος τοὺς τιμιωτέρους τῶν λίθων.

Ὡς ἐξ ἐπιτυχῶς συμπτώσεως, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἱερὰν φρικίαν ἣτις ἐτάραξε τὰ λιμναῖα ὕδατα τῆς κοινῆς γνώμης, ἐν τῇ ἐπιστημοτέρᾳ ταύτῃ τοῦ Πανελληνίου αἰθούσῃ, ἐμελώδησεν ἡ φωνὴ τοῦ Γενναδίου εἰς δῖωρον καλλικέλαδον κλέφτικον τραγοῦδι, ἀναπαραστήσασα τὴν ἀγωνιζομένην τοῦ εἰκοστένα Ἑλλάδα, ἐν συμπλέγματι κολοσσαιοτέρῳ τῶν περιφώνων τοιχογραφιῶν τοῦ Κάουμπαχ. Δὲν ἐξήρχετο νεκρὰ ἱστορία ἐκ τῶν χειλέων τοῦ ρήτορος, ἀλλὰ ποίησις ζωντανὴ ἐθνική, ποίησις αἰσθημάτων καὶ πόθων καὶ φρονήματος καὶ ψυχῆς. Περισυνήγγυν ἐκεῖ διὰ τῆς μαγικῆς εὐγλωττίας τοῦ ἐρείπια καὶ δόξαν, φλόγας καὶ στεφάνους, δατὰ καὶ ψυχάς, τὸν Ἀχιλλέα καὶ τὸν Κανάρην, τὴν Θέτιν καὶ τὴν Δέσπω Τζαβέλα καὶ εἶπε : τοιαύτη ἦτο ἡ Ἑλλᾶς! Καὶ



ἀπὸ τοῦ φλογισμένου πανοράματος τοῦ Μεσολογγίου προβάς καὶ ἰδὼν, νκί, ἰδὼν σιωπὴν, δειλίαν, νέκρωσιν, τέλματα καὶ λάκκους νεοσκαφεῖς, περίεξ δὲ αὐτῆς τῆς θλιβερᾶς εἰκόνης μολοσσούς ἐτοίμους νὰ κατασπαράξωσι τοὺς νεκρούς, ἠγέρθη, κυχήθη καὶ εἶπεν : Ὁρβίξ πρέπει νὰ ἦνε ἡ Ἑλλάς !

Καὶ ἐκελάδησεν εἰς τὰ στήθη τῶν ἀκρωμένων ψυχῇ νεκραναστᾶσα, καὶ ἡσθάνθημεν πάντες ὅτι ἀκόμη δὲν ἀπεθάναμεν, ὅτι δυνάμεθα ἀκόμη νὰ ζήσωμεν !

**Καλιδὼν**

## Ἡ ΕΟΡΤΗ ΤΗΣ ΕΞΟΔΟΥ

**Α'**

Συγχαίρομεν τῷ συλλόγῳ Βύρωνι, διότι, οἶονε συνεπῶς φερόμενος πρὸς τὸ μέγα ὄνομα, δι' αὐτὸ τιτλοφορεῖται, συνδέει τὰς πανηγυρικώτερας τῶν πράξεων αὐτοῦ πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς ἰχθυοτρόφου καὶ ἡρωστρόφου πόλως, μετὰ τῆς ὁποίας συνεδεῖθ' ἡ ὑστάτην ἄσπρην καὶ ἡ ὑστάτην ἀναλαμπὴν τοῦ Βύρωνος· ἀφοῦ τῇ φιλοτίμῳ τοῦ συλλόγου ἐργασίᾳ κατορθώθη ἐπὶ τῶν αἵματοζυμωμένων χρωμάτων τοῦ Μεσολογγίου νὰ ἀναστυλωθῇ ἐν συγκινοῦσῃ τελετῇ τὸ ὁμοίωμα τοῦ πολιοῦχου ποιντοῦ, ἥδη συνχρoίζει ἡμᾶς περὶ τὴν ἐθνικωτέραν τῶν ἐορτῶν, τελῶν τὴν μνήμην τῆς **ἐξόδου τοῦ Μεσολογγίου**.

Τὸ Μεσολόγγι ! ἡ Ἑξόδος ! Ἐάν ἡ εἰκοστὴ πέμπτη Μαρτίου ἦνε αἱ πρῶται ἀκτίνες τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου τοῦ Ἀγῶνος, ἡ δεκάτη Ἀπριλίου τῆς Ἑξόδου μας εἶνε αἱ τελευταῖαι ἀκτίνες τοῦ δύοντος ἡλίου τοῦ Ἀγῶνος, ἐνδύουσαι διὰ τῆς ἐνθέου πορφύρας ἀπὸ πέρατος εἰς πέρας τὸ εὖρος τοῦ ὀρίζοντος, ὥστε ν' ἀναφωνήσῃ ὁ ἐκστατικὸς θεατὴς : « Ἄ ! τί ὠραία ἡμέρα θὰ κάμῃ αὐρίον ! » τὸ αὐρίον ἐκεῖνο εἶνε ἡ ἐλευθερία. Ὅτι περὶποῦ εἶπε πρὸ τοῦ νεκροῦ τοῦ Γαριβάλδη εἰς τῶν ἐπικηδείων αὐτοῦ ἀγορητῶν, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν περὶ τῆς ἐξόδου : « ὅ,τι καὶ ἂν εἴπῃ περὶ αὐτῆς ἡ ποίησις εἶνε ἡ ἀκριβεστέρη ἱστορία καὶ ἡ ἱστορία διημιλοῦσα περὶ αὐτῆς πρὸςδέχεται πᾶσαν τὴν αἵγλην τῆς ποιήσεως. »

Τρία φοβερά στρατεύματα διαλύονται ἄπρακτα πρὸ τῆς χρωματίνης μάγδας τοῦ Μεσολογγίου ἡ Κλεισοβα δεκατίζει τοὺς Ἀράπηδες· τόσοι ἄγνωστοὶ Κανάρηδες θυματούργοῦν μετὰ τὰ μπουρλότια τῶν εἰς τὰ νερά τῆς λίμνης· ἀλλὰ δὲν εἶχαν νὰ κάμουν πλέον μετὰ τὸν Τοῦρκον· τὰ ἔβαλε μετὰ αὐτοῦς ἡ πείνα· ἀπὸ τὸ πετρεῖ τῶν ὑποδημάτων ζητοῦν νὰ βγάλουν τροφήν καὶ νερό ἀπὸ τὸ μολύβι· τὰ ἀρμυρίκια καὶ οἱ ποντικοὶ εἶνε λουκούλεια ὄνειρα· δὲν περιπατοῦσι, σύρονται· δὲν εἶνε ἄνθρωποι, εἶνε σκιάι. Ἡ πείνα, σιγαλὴ καὶ εἰδεχθῆς, ὡς ὁ θερμῶδης πολύπους τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ρίπτει ἕνα πρὸς ἕνα τοὺς πλοκάμους τῆς, ἰσχυρότερον καθ' ἡμέραν περισφίγγουσα, ἐπὶ τῶν ἀπληγισμένων μαχητῶν. Ἀλλ' ἐκ τῆς πείσεως τί ἀναβλύζει ; ἡ δουλεία ; ἡ ἀποθάρρυνσις ; ὁ θoπνος ; ὁ θάνατος ; ἡ παράδοσις ; ὅχι· ἀναβλύζει ἡ **Ἑξόδος !**

Δὲν ὑπάρχουσι πλέον ἐντὸς τῶν τειχῶν οὔτε ἄνδρες, οὔ-

τε γυναῖκες, οὔτε γέροντες, οὔτε παιδιά, οὔτε ἀσθενεῖς, οὔτε πληγωμένοι· ὑπάρχουσιν ἀπλοῦστατα ἥρωες· καὶ ὅπως ἐν φρόνημα, οὕτως ἐν ἐνδύμα συνδέει τοὺς πάντας, ἄρρενας καὶ θήλεις : ἡ φουστάνελα ! Μίαν ἐσπέραν διευθύνονται εἰς τὰ τείχη οἱ σώζοντες ἀκούσας δυνάμεις καὶ ἀναμένουσι πρηνεῖς παρ' αὐτοὺς γυναῖκες, κρατοῦσαι εἰς τὴν ἀγκάλῃν τὸ βρέφος, καὶ εἰς τὴν χεῖρα τὸ γιγατάγι.

Τοὺς γέροντας ὁδηγεῖ ὁ Καψάλης εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην· ἄλλοι πληγωμένοι κλείονται εἰς ἕνα ἀνεμόμυλον· ὁ ἀρχηγὸς Κότσικας κρατεῖ τὴν σημαίαν, ἡ ὁποία, μετ' ὀλίγον θὰ τοῦ χρησιμεύσῃ ὡς σάβανον· ὁ Μάγερ, ὁ συντάκτης τῶν « Ἑλληνικῶν Χρονικῶν », τὸ πρῶτον ἄστρον τῆς ἐν Ἑλλάδι δημοσιογραφίας, ἡ εὐγενεστάτη φιλελληνικὴ καρδιά, σφίγγει ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ τὰς σελίδας τοῦ πολυτίμου ἡμερολογίου του, καὶ ἐπὶ τοῦ βραχίονος τὸν ἑρωτὰ του, τὴν σύζυγον, τὸ ἄνθος τοῦ κάλλους, τὴν Ἀλτάνην του. Ἀνυπομονοῦσι πότε νὰ ὀρμήσουν. Ὁ οὐρανὸς ρίπτει ψιλὴν βροχὴν· τοὺς ραντίζει μετὰ τὰ δάκρυά του· εἶνε τετριμμένον, ἀλλὰ τὸ λέγομεν, διὰ νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἦσαν χαράς δάκρυα. Ἄν ἀκούωνται κάπου καὶ ποῦ οἴμωγαί, εἶνε γυναικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖναι σημαίνουν :

Δὲν κλαίμε γιὰ τὸ σκοτωμὸ, γιὰτὶ θὰ σκοτωθοῦμε,

Μόν' κλαίμε γιὰ τὸ σκλαβωμὸ, γιὰτὶ θὰ σκλαβωθοῦμε.

Ἐν τῇ ἀνυπομονήσῃ τῶν λαμβάνουσιν ὡς πρόφασιν τὴν πρώτην ἀκτῖνα τῆς αἴφνης ἐπιφανείσε· σελήνης, καὶ φωνάζουν « ἐμπρός ! » Ρίπτονται· ἀλλ' ἐξω ἐνεδρεύει προδοσία. Ἀραβες, Ἀλβανοὶ, Τοῦρκοι, ἐπὶ ποδός· πεζοί, ἵππεις καὶ πυροβόλα, εἰς παράταξιν· τοὺς κατακόπτουσιν, ἀλλὰ δὲν ἀνακόπτουσι τὸν δρόμον τῶν. Εἰς ἐπίμετρον μία σατανικὴ μυστηριώδης φωνὴ « πίσω· πίσω » ἐπαναστρέφει τοὺς ἡμίσεις ἐπὶ τὰ τείχη· οἱ ἀπομείναντες, δι' ἕκαστον αὐτῶν βήμα μυρίους ἀγῶνας ἀγωνιζόμενοι, καὶ ἕκαστον ἴχνος σημειοῦντες μετὰ τὸ αἷμά τῶν, ἀνοίγουσι δρόμον καὶ φθάνουσιν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ζυγοῦ, μυθολογικὰ φάσματα τῆς πείνης καὶ τῆς ἀνδρίας.

Καὶ αἱ γυναῖκες τῶν ; ὦ ! Αἱ γυναῖκες τῆς ἐξόδου ! εὐτυχὴς ὁ ποιητὴς, τὸν ὅποιον θὰ ἐνέπνεε τὸ ἐλληνικώτατον καὶ κατανοκτικώτατον καὶ πανύψιστον θέμα τῶν γυναικῶν τῆς ἐξόδου ! τῶν ἀνδρῶν, ἡ ζωὴ ἰόνον ἀπειλεῖται· ἐκεῖνων μετὰ τῆς ζωῆς, καὶ ἡ στοργή, καὶ ἡ τιμὴ· ἂν οἱ ἄνδρες εἶνε μάρτυρες, εἶνε μεγαλομάρτυρες ἐκεῖναι ! Πόσα συγκινητικὰ καὶ μυθώδη ἐπεισόδια προσφάουσιν ἥδη τὴν μνήμην μου, καὶ πόσαι σελίδας θὰ ἡδυνάμην νὰ καταναλώσω δι' αὐτά ! Γυναῖκες διὰ λίθων φονεύουσιν, καὶ δι' ὀνύχων ξεσχίζουσιν τοὺς κατ' αὐτῶν ἐφορμώντας· γυναῖκες, δεινόμεναι εἰς τὰ ὀπίσθια τῶν ἵππων, καὶ λάφυρα ἀγόμεναι εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Πασᾶ· γυναῖκες εἰς τὴν ποδίαν τῶν ὀπείων, πίπτουσιν ὡς ἐλεημοσύνης πεντάλεπτα, ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην, αἱ κεφαλαὶ τῶν ἀδελφῶν, τῶν συζύγων τῶν γυναικῶν, πρωταγωνιστοῦσαι εἰς Πασαδικούς ἑρωτας, βασιλίσσαι τῶν χαρεμίων, καὶ θύματα τῆς ζηλοτυπίας τῶν ἄλλων· γυναῖκες πωληθεῖσαι, καὶ μετὰ ἔτη ἐξαγοραζόμεναι· γυναῖκες, ἐξομώσασαι· γυναῖκες μετὰ μακρὰν συζυγικὴν ζωὴν ἐγκαταλείπουσαι τοὺς ἀλλοθρήσκους, ἀλλὰ προσήνευς αὐτῶν συζύγους καὶ τῆς Ἀφρικῆς τῶν ἡλίων καὶ τὰ βρέφη τῶν ἐπὶ τῶν κοιτίδων, ὅπως ἐπανιδῶσι καὶ ἀποθάνωσιν ἐπὶ τῆς γενεθλίου γῆς· ὠραῖαι ἔτι καὶ νεαραὶ, ἀλλὰ μὴ καταπειθόμεναι νὰ συνέλθουν εἰς δευτέραν κοινωνίαν γάμου, ἀφοῦ πνοὴ ἀκαθάρτου τούρκου ἐμόλυνεν ἅπαξ αὐτάς.